

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДУХОВНИХ (ІДЕАЛЬНИХ) ПОТРЕБ ЛЮДИНИ

Здійснено спробу критично осмислити місце кримінального закону у забезпеченні прагнення кожного із нас до пошуку істинного себе і свого місця у суспільстві та світі. Констатовано, що в сучасному суспільстві слід поступово переглянути своє ставлення до інших з їх позитивними рисами і недоліками та однозначно, як догму, бачити у «не такому, як всі» найперше людину, у якій є свої переконання, постійне неврахування яких може призвести до неправопних наслідків – повернення до однаковості в усьому та виключному закону сили, а не сили закону.

Ключові слова: людина, безпека, право, мораль, культура, свобода со-
вісті, кримінальний закон.

Постановка проблеми. Ця стаття – продовження опублікованої 2012 року, присвячена визначенню духовної безпеки людини як психічного стану, який пов'язаний спільністю ідей, поглядів, прагнень, вірою у найвищі людські цінності (істину останньої інстанції) та якому ніхто і ніщо не загрожує.

Духовній безпеці людини загрожують:

- 1) прогалини чинного регулятивного та охоронного законодавства у сфері духовності людини, суспільства та держави;
- 2) ставлення кожного із нас до власної віри чи безвір'я;
- 3) ставлення наших священнослужителів до свого покликання у виконанні «посередницької» діяльності [1].

Необхідність подальшого дослідження ролі кримінального закону у забезпеченні духовної безпеки людини обумовлена подіями, що виникли в нашій країні останнім часом. Поряд з позитивними змінами, ми мали змогу простежити не тільки правовий нігілізм, а справжній розгул бандитизму, боротьбу з яким керівництвом держави визначено пріоритетним напрямом діяльності правоохоронних органів. Відома усьому світу доброзичливість української нації переросла подекуди у ворожість, агресію один щодо одного. Така агресія трансформується у небезпечні діяння, які прямо заборонені Кримінальним кодексом (далі – КК) України, проте іноді в уповноважених осіб немає елементарної можливості притягнути винуватих осіб до відповідальності. Саме на тлі боротьби народу за право вільного розвитку кожної людини зростає роль духовності та її правового забезпечення.

Проте зауважимо на вислові М. І. Хавронюка стосовно того, що поки що у нас ще недостатньо поваги ані до Бога, ані до Людини [2, с. 146].

О. В. Мартиненко зазначає, що на сучасному етапі розвитку суспільства з багатьох об'єктивних і суб'єктивних причин зростає актуальність у сфері духовної культури особистості та її складових. У такі переломні періоди, як той, що нині переживає українське суспільство, знають трансформаційних змін не лише економічна та політична сфери суспільного розвитку, але й не менш важлива – духовна. Недаремно сучасні процеси, в яких маємо можливість безпосередньо брати участь, відображають широкий спектр гострих проблем у сфері духовної культури. Підсумовуючи, вчений наводить таке визначення поняття духовної культури: складова загальної системи культури, яка охоплює духовну діяльність та її продукти, характеризується внутрішнім багатством свідомості, ступенем розвитку особистості на основі вищих соціальних цінностей. До складу духовної культури входять: пізнання, мораль, виховання, освіта, право, політика, філософія, етика, естетика, наука, мистецтво, література, міфологія, релігія [3, с. 73, 78].

З уваги на те, що право є складовою частиною духовної культури, слід критично розглянути моральність кримінально-правових заборон. У нашому випадку йтиметься про переростання природної агресивності у різні форми насильства та місце духовності людини у цьому непростому процесі. Спроба критичного осмислення місця кримінального закону у забезпеченні прагнення кожного із нас до пошуку себе істинного і свого місця у суспільстві та світі і є **метою** цієї статті (із чітким розумінням того, що це буде лише акцентуація на проблемі, яка потребує окремого монографічного дослідження).

Стан дослідження. У зв'язку із цим зазначимо, що соціокультурні питання злочину та покарання у різні часи привертали увагу таких учених, як М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, О. І. Бойко, В. І. Борисов, Г. М. Борзенков, Я. І. Гілінський, В. К. Гришук, Ю. В. Голік, С. Ф. Денисов, А. І. Долгова, О. О. Дудоров, В. Є. Квашиє, М. Й. Коржанський, Н. Ф. Кузнєцова, Н. О. Лопашенко, В. В. Лунєєв, М. І. Мельник, В. О. Навроцький, В. І. Осадчий, В. В. Сташиє, Є. Л. Стрельцов, В. Я. Тацій, А. А. Тер-Акопов, Є. В. Фесенко, М. І. Хавронюк та ін.

Безумовно, внесок цих та інших учених у розвиток наукового осмислення культури і злочинності є таким, що створив підґрунтя для можливого подальшого впровадження його у законодавство, проте він є і основою для подальшого розгляду найбільш дискусійних питань, одним із яких є сучасний стан кримінально-правового забезпечення духовних потреб людини. Це обумовлено і швидкоплинними змінами до КК України,

в яких майже не враховано необхідність захисту моральних засад нашого суспільства крайніми, проте найдієвішими засобами. Окрім того, фактично недосліджені питання місця кримінального закону у реальному забезпеченні права кожного із нас на свободу совісті, зокрема від примусового відречення чи навпаки – втягнення у сповідування певної релігії.

Виклад основних положень. Про правильність наукового пошуку свідчить твердження Я. І. Гілінського про те, що всі свої дії людина здійснює заради задоволення тих або інших потреб: біологічних або вітальних (у їжі за відчуття голоду, у питті під час спраги, в укритті від несприятливих погодних умов, сексуальних чи у продовженні роду); соціальних (у статусі, престижі, самостверженні, самореалізації та ін.); духовних або ідеальних (пошук сенсу життя, мети існування, безкорисного прагнення до знань, творчості, служіння іншим людям) [4, с. 18].

Французький вчений Рене Жирар, дослідивши насильство в суспільстві та духовність його членів, зробив висновок, що етнографія присутня серед нас, тоді як традиційні способи інтерпретації хворі, одна із тих ознак, що дозволяє описати – у Новий час узагалі і в сучасний період зокрема – нову жертвовну кризу, хід якої у багатьох аспектах аналогічний процесу попередніх криз. Однак сучасна криза не така. Сягнувши за межі священного більшою мірою, ніж інші суспільства, ми забули про установче насильство; сутнісне насильство повертається до нас не тільки на рівні історії, але й знань. Тому ця криза і змушує нас уперше порушити табу і зробити остаточно явним в ідеально раціональному розумінні роль насильства в людських суспільствах [5, с. 249].

В. П. Коваленко цілком слушно зауважує, що кримінальне право та релігія мають спільну суспільно корисну мету, а саме – захист людини й суспільства від негативного внутрішнього чинника, який може їх зруйнувати, – зла. Відмінність полягає у тому, що у кримінальному праві ця мета є основною, тобто його безпосереднім завданням є захист суспільства від злочинних посягань, а в релігії воно сприймається як належне, та все ж таки вторинне. Різними є і методи досягнення мети. Так, кримінальне право насамперед застосовує імперативний метод, тоді як релігія – вплив на свідомість людини шляхом роз'яснення істини та сутності речей, які людина за життя намагається осягнути через відновлення зв'язку із Творцем [6, с. 188]. Узагальнивши відповідні положення Нового Завіту, вчений окреслює визначену Законом Божим модель урегулювання суспільних відносин, які виникають внаслідок учинення суспільно небезпечного діяння: особа, яка вчинила злочин, зобов'язана покаятись, включаючи самозасудження,

визнання свого гріха перед потерпілим і Богом, зокрема на сповіді, а також відшкодувати заподіяні збитки і ухвалити рішення не вчиняти подібне в подальшому. Своєю чергою, потерпілий зобов'язаний простити своєму кривднику, примиритися з ним, бодай задля того, щоб бути прощеним Богом і людьми за свої гріхи [7, с. 460].

Про потребу саме кримінально-правового забезпечення духовних або ідеальних потреб людини свідчить те, що Державна Дума Російської Федерації (далі – РФ) 11 червня 2013 року прийняла у другому і відразу третьому читаннях закон про введення кримінальної відповідальності за дії, що ображають почуття вірян. Згідно з цим законом, максимальне покарання за такий злочин – три роки позбавлення волі. Прийнято нову редакцію ст. 148 Кримінального кодексу РФ – про відповідальність за перешкоджання здійсненню права на свободу совісті та віросповідань. Так, за публічні дії, що виражають явну неповагу до суспільства і вчинені з метою образи релігійних почуттів вірян, зокрема в місцях релігійного шанування, богослужіння та проведення інших релігійних обрядів, передбачається покарання до трьох років позбавлення волі. Також у вигляді санкцій встановлені штрафи до 500 тисяч рублів, громадські та виправні роботи [8].

Також слід указати на неоднозначну оцінку такого рішення російського законодавця вченими-криміналістами. Є і прихильники, і ті, хто категорично не сприймає це з явною перевагою останніх.

В. А. Фавенен вважає, що встановлення кримінальної відповідальності за «богохульство» є класичним прикладом заборони інакомислення. Тепер релігійний фанатизм (що за природою – патологія) сприймається як високоморальне почуття, а позиція раціональної людини – як злочин. Найдавніший правовий принцип «*cogitations roepam nemo patitur*» (ніхто не несе відповідальності за думки) розпочав ігноруватися нашими законодавцями ще з моменту криміналізації екстремізму. У цьому сенсі залишається тільки шкодувати, що наша так звана представницька демократія не допускає процедури ostracismu. Встановлювати кримінальну відповідальність за відкрито висловлене інакомислення в сучасній державі, яка декларує світський характер влади, – означає замінювати правові норми свавіллям. Така політика була під час правління Костянтина, Феодосія II, Юстиніана та ін. (і то осуджувалася філософами), але в наш час реалізацію настільки безглуздої ідеї можна розглядати як моральний занепад. Більшість сучасних релігійних фанатиків і церковників не знають елементарної історії становлення своєї релігії. Адже корисно пам'ятати, що християнська

культура виникла на уламках Античності, пов'язана з появою «високого» і нехтуванням колишньої культури, знищенням християнами пам'яток культури – книг, статуй і споруд історії, масових вбивств філософів і т. д. із заміною їх порожніми казками про «рятівника» людства – це все реалії християнства. Висновок тут абсолютно однозначний. Політичним і ідеологічним мотивам немає місця в кримінальному праві, зважаючи на їх суперечність принципу законності [9].

Одним із небагатьох прихильників посиленої кримінально-правової охорони почуттів вірян є В. В. Лунєєв. Він однозначно підтримує таку законодавчу ініціативу та наводить свої аргументи на її користь, акцентує на аналогічних нормах КК країн Європи [10].

Наведені неоднозначні позиції вчених стосовно доцільності саме засобами кримінальної відповідальності забезпечити захист прав вірян спонукають нас до роздумів, що мають і міждисциплінарний характер.

Так, О. С. Островський, дослідивши зміст міжнародного та національного законодавства у сфері правового регулювання свободи віросповідання, зробив висновок, що до основних складових цього права належать такі положення:

- 1) свобода мати, приймати, змінювати релігійні переконання;
- 2) свобода не сповідувати жодну релігію;
- 3) свобода безперешкодно одноособово або разом з іншими брати участь у здійсненні релігійних богослужінь;
- 4) реалізувати релігійну діяльність, виконувати обряди;
- 5) відкрито виражати та вільно поширювати релігійні або атеїстичні переконання [11, с. 358].

Про необхідність удосконалення саме кримінально-правового забезпечення моральних засад суспільства та духовності людини свідчить те, що з часу дії нового КК України за відповідними статтями (161, 178–181) винесено тільки декілька обвинувальних вироків судів, тоді як численні соціологічні дослідження свідчать про постійне наростання ксенофобських настроїв в Україні, які нерідко трансформуються у насильницькі злочини, проте кваліфікуються як звичайне хуліганство.

Підтвердженням є те, що в Єдиному державному реєстрі судових рішень за ст. 161 КК України нами знайдено лише одну електронну копію вироку. Суть цієї справи така. С., усвідомлюючи суспільно небезпечний характер своїх дій, спрямованих на розпалювання національної та релігійної ворожнечі і ненависті, приниження національної честі та гідності, організував проведення несанкціонованого «Жалобного пікету», присвяченого квітневої різанині 1944 року в м. Сімферополі з мотивів

національної та релігійної ненависті». 16.04.2010 року в період часу з 11-00 год. до 12-00 год. на пл. ім. Леніна в м. Сімферополі, на зазначеному пікеті С. на тлі плаката з текстом, що розпалює ворожнечу на національному ґрунті, у присутності значної кількості громадян, виступив з промовою, яка містить принизливі характеристики, негативні емоційні оцінки і негативні установки щодо кримських татар. Він же, представляючись старійшиною козачої громади «Соболь», 21 червня 2010 року біля 12 годин на території с. Жовтень Джанкойського району АР Крим біля будинку № 50, вул. Гагаріна, в процесі дачі інтерв'ю співробітникам ТОВ «Телерадіокомпанія «Екран», згодом, цього ж дня на кладовищі с. Жовтень Джанкойського району на похоронах місцевого жителя, усвідомлюючи суспільно небезпечний характер своїх дій, які спрямовані на розпалювання національної та релігійної ворожнечі і ненависті, пониження національної честі та гідності, повторно вчинив дії, спрямовані на розпалювання національної та релігійної ненависті, а також приниження кримських татар, українців, євреїв і мусульман, а саме: висловлював фрази, що розпалюють ворожнечу на національному ґрунті, допускав висловлювання з використанням нецензурної лексики, що виражають принизливі характеристики українців у цілому, негативні емоційні оцінки і негативні установки щодо кримських татар як окремого етносу, українців, протиставив російський та український етнос, негативно, в образливій формі характеризував тих, хто не є росіянами [12].

Події декількох місяців в Україні свідчать про масові порушення рівноправності громадян через право говорити своєю мовою, вільно виражати свої думки, сповідувати певну релігію або мати атеїстичні погляди. Духовні (ідеальні) потреби людини підлягають задоволенню в першу чергу, адже від їх стану залежить подальша поведінка (проти-правна – зокрема) індивіда.

Підтвердженням цьому є праця Л. В. Ярмол (2002 р.) щодо питання юридичного забезпечення в Україні права на свободу віросповідання людини, оскільки вчена зробила висновок, що чинним законодавством не передбачено механізм захисту від таких порушень розглядуваного права, як примушування громадян до сповідання або, навпаки, до відмови від сповідання релігії, до участі або неучасті у богослужіннях і релігійних обрядах, до навчання релігії або переконань; вимагання від священнослужителів відомостей, отриманих ними під час сповіді вірян; зазіхання на виняткове право релігійних організацій засновувати підприємства для випуску богослужбової літератури і виробництва предметів культового призначення; відмова посадових осіб від надання дозволу на проведення

публічного богослужіння, релігійних обрядів, церемоній, процесій; примусове залучення учнів або студентів до участі у релігійних заходах чи релігійних організаціях. За такі дії, на її думку, слід передбачити конкретні заходи юридичної відповідальності [13, с. 184].

Здійснений В. Є. Ткачуком порівняльний аналіз Біблії та вітчизняних кримінально-правових положень надав підстави для таких висновків:

1. Перші згадки про злочин і покарання, як постійно супроводжувальні та взаємопов'язані суспільні явища, сягають початків людського існування. Саме тому причинну цих явищ неможливо визначити без дослідження суті та змісту природи людини.

2. У контексті цього дослідження необхідно враховувати результати сучасних досліджень із філософії, педагогіки, психології та християнське вчення про людину, яка розглядається ними як цілісна система, котра складається з тіла, душі та духу, тобто людина розглядається як біосоціодуховна істота.

3. Такий підхід дає змогу кримінологам розглядати особу злочинця як триєдину біосоціальну систему, яка зазнає внутрішніх і зовнішніх змін під дією зовнішніх і внутрішніх біогенетичних факторів. Саме на цю систему необхідно спрямовувати дію усіх способів та засобів з метою формування і коректування поведінки людини. Адже особа не вчиняє злочин не через страх покарання, а через внутрішнє духовно-моральне несприйняття протиправної поведінки [14, с. 192].

У зв'язку із цим доцільно в межах окремого дослідження проаналізувати духовність у механізмі злочинної поведінки, оскільки провідна роль духовності в механізмі злочинної поведінки визначається, по-перше, тим, що вона слугує основою формування мотиву, передусім йому, по-друге, управляє багатьма фізіологічними процесами.

Слід визнати, що до цих пір у чинному КК України не передбачено дієвий механізм забезпечення права будь-якої людини на свободу совісті. Вважаємо, що особливо актуально це питання для сімей, дорослі члени яких, наприклад, є свідками Єгови та які різними способами змушують своїх дітей притримуватися таких же поглядів, позбавляючи їх права вибору. Знову ж такі є очевидною подальша розробка можливого впровадження у кримінальне законодавство України хоча би на рівні кримінального проступку норми, яка б передбачала відповідальність за публічну образу релігійних, атеїстичних або інших вірувань людини. Можливо, у частині другій такої статті слід передбачити кваліфікований вид такого злочину у вигляді примусового сповідання чи, навпаки, відречення від певної релігії, або ж учинене щодо малолітньої особи.

З цього приводу Я. І. Гілінський цілком слушно зауважує, що одним із найважливіших критеріїв прогресивного розвитку системи, підвищення рівня її організованості (а, отже, зменшення ентропії) слугує диференціація, ускладнення структури, різноманітність складових системи. Закон необхідної різноманітності У. Р. Ешбі діє і в соціальному світі. Це розуміють закордонні дослідники, зокрема активний прихильник підвищення рівня соціального різноманіття А. Тоффлер. Це особливо важливо підкреслити зараз, коли необхідне формування нового мислення, звільнення його від догматичних оков стереотипів казарменої рівності, загальної однотайності та єдинодумства, десятиліттями культивованого в СРСР «синдрому однаковості» [4, с. 24].

Висновки. На нашу думку, суспільне різноманіття якраз і має полягати у безперешкодному доступі до задоволення своїх духовних, або ідеальних, потреб. Пошук себе не повинен бути нав'язаний ким-, чим-небудь – у сучасному суспільстві нам слід поступово переглянути своє ставлення до інших з їх позитивними рисами і недоліками та однозначно, як догму, бачити у «не такому, як усі» людину, у якій є переконання, постійне незважання на які може призвести до непоправних наслідків – повернення до однаковості в усьому та виключного закону сили, а не сили закону. На сторожі найгрубших посягань на ці духовні, або ідеальні, переконання має стояти кримінальний закон, розробка оптимальних норм якого потребує подальшого наукового обґрунтування.

КК України, будучи крайнім і найдієвішим засобом захисту безпеки людини, зокрема духовної, має застосовуватись насамкінець. До цього має бути розроблений дієвий механізм регуляції та утримання в межах допустимого (допустимість має встановлюватись суспільством) будь-яких форм девіації, адже замовчування чи бездіяльність можуть призвести до незворотних процесів морально-релігійного занепаду людини, суспільства, держави.

Отже, усунення чи мінімізація впливу загроз на духовну безпеку людини в Україні цілком можливе та реальне. Потрібно лише закумулювати зусилля небайдужих людей і кожному позбутися певною мірою егоїзму.

1. Шаблистий В. В. Кримінальний закон та духовна безпека людини / В. В. Шаблистий // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: збірник наукових праць. – 2012. – № 4 (63). – С. 347–356.

2. Хавронюк М. І. Біблійні джерела сучасного кримінального законодавства / М. І. Хавронюк // Часопис Київського університету права. – 2005. – № 2. – С. 142–146.

3. Мартиненко О. В. Аналіз наукових підходів щодо визначення поняття «духовна культура» / О. В. Мартиненко // Український соціум. – 2006. – № 1. – С. 73–78.

4. Гишинский Я. И. Социальное насилие: монография / Я. И. Гишинский. – СПб.: Альфа Пресс, 2013. – 185 с.

5. Жирар Рене. Насилие и священное / Рене Жирар; пер. с франц. Г. Дашевського. – М.: Новое литературное обозрение, 2000. – 377 с.

6. Коваленко В. П. Релігійні витоки кримінального права / В. П. Коваленко // Актуальні проблеми кримінальної відповідальності: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (10–11 жовтня 2013 р.) / редкол.: В. Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. – Х.: Право, 2013. – С. 187–190.

7. Коваленко В. П. Християнські засади примирення у кримінальному провадженні / В. П. Коваленко // Кримінальний процесуальний кодекс України 2012 р.: кримінально-правові та процесуальні аспекти: тези доповідей та повідомлень учасників Міжнар. наук.-практ. конф. (19–20 вересня 2013 р.). – Львів: Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2013. – С. 459–461.

8. Госдума одобрила введение уголовной ответственности за оскорбление чувств верующих: новости 11.06.2013. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gazeta.ru/politics/news/2013/06/11/n_2967345.shtml

9. Градация богохульства: статья в Ведомостях / комментарий В. А. Фавенена. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://crimpravo.ru/news/2289.html>

10. Лунеев В. В. Pussy Riot в храмах России / В. В. Лунеев // Криминология: вчера, сегодня, завтра: журнал Санкт-Петербургского международного криминологического клуба. – 2013. – № 1 (28). – С. 18–29.

11. Островський О. С. Правовідносини як об'єкт злочинів проти свободи віросповідання / О. С. Островський // Основні напрями розвитку кримінального права та шляхи вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (11–12 жовтня 2012 р.) / редкол.: В. Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. – Х.: Право, 2012. – С. 357–359.

12. Матеріали Єдиного державного реєстру судових рішень. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/16782272>

13. Ярмол Л. В. Свобода віросповідання людини: юридичне забезпечення в Україні (загальнотеоретичне дослідження): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Лілія Володимирівна Ярмол. – Львів: Львівський національний університет ім. Івана Франка, 2002. – 238 с.

14. Ткачук В. Є. Про деякі історичні аспекти ролі та місця релігійних норм при формуванні змісту кримінальних покарань / В. Є. Ткачук // Право України. – 2010. – № 5. – С. 184–192.

Шаблість В. В. Уголовно-правовое обеспечение духовных (идеальных) потребностей человека

Предпринята попытка критически осмыслить место уголовного закона в обеспечении стремления каждого из нас к поиску истинного себя и своего места в

обществе и мире. Конституруется, что в современном обществе следует постепенно пересмотреть свое отношение к окружающим с их положительными чертами и недостатками и однозначно, как догму, видеть в «не таких как все» прежде всего человека, у которого есть свои убеждения, постоянный неучет которых может привести к непоправимым последствиям – возвращение к единообразию во всем и исключительному закону силы, а не силы закона.

Ключевые слова: человек, безопасность, право, мораль, культура, свобода совести, уголовный закон.

Shablysty V. V. Criminal-legal securing of spiritual (ideal) human needs

The author made an attempt to critically comprehend the place of criminal law in ensuring of everyone's striving for searching of veritable oneself and his/her place in the society and in the world. The attention is paid to intellectuality in the mechanism of criminal behavior.

Criminal law and religion purpose their common socially useful object, in particular the protection of the man and the society from the negative inner factor, which can destroy them – the evil. For its part the difference is that in criminal law this purpose is the main one, i.e. its main task is the protection of society from encroachments, and in religion it is perceived as appropriate but nevertheless as secondary one. Methods of goals achievement are also different. So, criminal law mainly use imperative method, whereas the religion – the influence upon human consciousness by means of interpretation of truth and essence of things which the man during his/her life tries to perceive through relations renewal with the God.

Until now the Criminal Code currently in force does not foresee the efficient mechanism of ensuring of any man's liberty of conscience. We believe that this issue is particularly urgent for families whose adult members are e.g. Jehovah's Witnesses and who by different means force their children to adhere same views thereby depriving them of their right to choose. Again, there is an obvious further development of possible implementation in criminal law of Ukraine at least at the criminal offence level of a provision that would provide liability for public hurt of religious, atheistic or other persons' beliefs. Perhaps in part two of this article should be provided a qualified crime in the view of forced confession or, conversely, denial of a particular religion or committed relatively minor.

To our subjective belief the social diversity should be unimpeded one's access to meet his/her spiritual or ideal needs. The search of oneself true must not be imposed by somebody or something – in modern society we should gradually revise our attitude towards surrounding people with their vices and virtues, and view first of all a man who has his/her own beliefs, permanent ignoring of which could result to irreparable consequences – coming back to equality in everything. These spiritual or ideal beliefs must be protected by criminal law, the elaboration of provisions of which requires its further scientific grounding.

Key words: man, safety, morality, culture, liberty of conscience, criminal law.

Стаття надійшла 05 травня 2014 р.